

James Kemp, mluvčí Oranijského hnutí. (foto: Madelene Cronjé, M&G)

Autor: Johnny Masilela

Veterán Hnutí za černošské sebeuvědomění Malose Rampou a James Kemp z Oranie hledají, co by si mohli vzít z ideologie toho druhého.

Shluky chatrných chýší i úhledné cihlové domky v osadě Klipgat severozápadně od Pretorie se choulí ke zvlněným kopcům.

Do nosu štípe palčivý zápach z nedaleké čističky odpadních vod. Kopce jsou protkané kozími stezkami. Děti si o sebe třejou bosé nohy, aby se trochu zahřály. V matném zimním slunci je sledují vychrtlí toulaví psi.

Scenérie ostře kontrastuje s nádherným údolím města Oranie v Upper Karoo víc než tisíc kilometrů odtud. Tam se obyvatelé, bez výjimky bělošští Afrikánci, starají o to, aby psi byli vyvenčení a děti si boty pečlivě zavazovaly.

Oranijské lány kukuřičných polí a pekanové plantáže táhnoucí se podél mohutného toku Orange River jsou domovem mladého Afrikánce Jamese Kempa (33). Je skoro o polovinu mladší než obyvatel Klipgatu a vysloužilý odborář Malose Rampou (57) – dlouholetý stoupenec doktríny Steve Bikoa Černošské sebeuvědomění (Black Consciousness /BC/).

Malose Rampou, stoupenec doktríny Black Consciousness. (foto: Madelene Cronjé, M&G)

Rampou s levou rukou ochrnutou po mrtvici se i dnes rád od srdce zasměje. Ve stínu stromu *naartjie* - klesajícího pod tíhou oranžových plodů - si před svým domkem pročítá noviny, knížky nebo časopisy.

Sranda musí být

Před několika týdny jsme se pod tím stromem dosyta nasmáli nad jeho vyprávěním o pokusu zajistit si hlasy před prvními demokratickými volbami do místních zastupitelstev v roce 1995. Rampou osobně sponzoroval potravinové balíčky pro 500 nejchudších lidí v okolí. Po oznámení volebních výsledků se ale ukázalo, že pro jeho Organizaci azánského lidu (*Azanian People's Organisation, AZAPO*) hlasovalo jen dvacet lidí. „No jo, Madibovo kouzlo,“ směje se.

Rampouvy oči se rozjasní, když mu ukazují svou novinářskou akreditaci z Oranie, ozdobenou symbolem mladého muže vyhrnujícího si rukávy - „Malého obra“ - jak ho oranijští důvěrně označují. Dostal jsem odznáček, když jsem jedné studené březnové noci pro *Mail & Guardian* psal o oranijském vystoupení Steva Hofmeyra v rámci tour Toeka.

Rampou svými upracovanými prsty odznak obrací: „Dívej - *boerseun* si vyhrnuje rukávy, aby nám černým dal po hubě.“ Oba se prohýbáme v pase v salvách smíchu.

Už vážněji se ale shodujeme na tom, že vyhrnutý rukáv je padnoucí symbol pozoruhodné pracovní morálky Afrikánců v Oranii i jinde.

Během jiného rozhovoru si Kemp, šéf komunikace a marketingu Oranijského hnutí, promne vous a vysvětluje: „Na naší městské vlajce je vyobrazen mladý muž, který si vyhrnuje rukávy – Malý obr. Ztělesňuje stěžejní zásadu Oranie – vlastní práci. Budujeme místo, kde dělník i zaměstnavatel žijí pospolu v jednom společenství.“

Podobnosti

Do Rampouvy domovské vesnice Klipgatu – a za následnými návštěvami u Kempa – se vydávám s cílem pokusit se přimět oba muže, aby mi osvětlili podobnosti mezi „intencionálním“ afrikánským společenstvím Oranijského hnutí (*Orania Beweging*, od *Dorpsraad /Obecní rady/* oddělená politická a kulturní organizace, která má za cíl podporu a propagaci afrikánské historie a kultury, pozn. DP) a jasnou výzvou Steva Bika: „Černoši, spoléhejte se sami na sebe!“

Kemp mi během našeho rozhovoru v centru Oranie skutečně mával před očima svým drahocenným výtiskem Bikovy knihy *I Write What I Like* (Píšu si, co chci) – přesně jak mě před odjezdem Rampou vyzýval, abych ho požádal.

Rampou mi předčítá z kapitoly Definice černošského sebeuvědomění: „Černošské sebeuvědomění bere v potaz boží plán při stvoření černochoů. Snaží se prostoupit černošské společenství nově nalezenou hrdostí na sebe, vlastní práci, hodnotové systémy, kulturu, náboženství a náhled na život.“

Rampouvy oči se nepochybně zaleskly. Listuje knížkou a mručí „moment,“ dokud se jeho prsty nezaráží na pasáž, kterou hledal: „Jeho (rasismu) nejlepším spojencem byla doposud naše nechuť dát se dohromady jako černoši, protože to by podle mnohých byl rasismus.“

Netřeba tedy pochybovat o tom, že tyto řádky silně zapůsobily i na opačném konci země na mladého Afrikánce Kempa, který na pohled působí spíše jako velkoměstský liberál než přední člen separatistické skupiny. Nebo nezapůsobily?

„Afrikanisté svého druhu“

Kemp vysvětluje, že prezident Oranijského hnutí Carel Boshoff mladší při jejich rozhovoru poznamenal, že černoši pociťující výraznou hrdost na své dědictví i Afrikánci, kteří mají podobný vztah k tomu vlastnímu, by měli být považováni za „svého druhu afrikanisty.“

„To podle Boshoffa zní mnohem lépe, než slova exprezidenta Thaba Mbekiho o Afrikáncích jako ‚svého druhu kolonistech,‘“ říká Kemp. Podle něj to v době, kdy Afrikánci čelí ztrátě své kulturní identity integrací, neztrácí nic na své aktuálnosti. Kulturní integrace pro Kempa není ničím jiným, než zástěrkou nové podoby kulturní éry „jen anglicky,“ kterou země zažila po búrských válkách.

Boshoffovi „afrikanisté svého druhu“ si uvědomují, že úkol zachovat vlastní dědictví – při současném pokračování své důležité úlohy v širším jihoafrickém národě – připadá jen jim a nikomu jinému.

Orania má nulovou míru nezaměstnanosti (foto: Paul Botes, M&G)

„Jinak řečeno musejí najít rovnováhu mezi věrností své identitě a možnou izolací. V Oranii se o to snažíme. Udržujeme si naši identitu a zároveň si budujeme blízké vztahy s ostatními společenstvími.“

I když Rampou připouští některé nápadné podobnosti s oranijským společenstvím, Biko podle něj své zásady zformuloval v éře útlaku černochoů bělochy.

„Nedá se se ale totéž říct o oranijských Afrikáncích? Jak už jsem řekl, odpověď najdeme uvnitř afrikánského společenství – v tom, co si myslí mj. o pozitivní diskriminaci, Hnutí černošského sebeuvědomění a tak dále,“ říká Rampou.

Světónázor

Kempova odpověď se podle něj dá na pozadí kukuřičných polí a pekanových plantáží najít v jeho světonázoru: „Byl tu ještě jeden Afričan, který vyzýval své soukmenovce k oslavě a hrdosti na vlastní původ a odkaz. Jmenoval se Steve Biko, a tím, že se soustředil na černošské sebeuvědomění, se lišil od ostatních afrických vůdců jako Nelson Mandela, kteří zastávali spíš mnohorasový přístup.“

„Zajímavé je, že se Biko často vymezoval proti černochoům, kteří hledali radu a pomoc u bělošských liberálních aktivistů, nebo – jak jim říkal – ‚levičáků.‘ V 70. letech přinejmenším dvakrát mluvil o ‚aroganci liberální ideologie.‘ Zdůrazňoval, že černoši by neměli čekat na bílé spasitele a místo toho se chopit zodpovědnost za vlastní budoucnost: ‚Černoši, spoléhejte se sami na sebe!‘“

I přes některé podobnosti se ale mezi Bikovým a oranijským modelem dají dle Kempa nalézt výrazné odlišnosti.

Biko se nesoustředil na kulturu, ale na rasu. Jistě tu ale mezi společenstvím v Oranii a Bikovou ideologií jsou podobnosti. Člověk by mohl říci, že by se Bikovi náš model nejspíš líbil.“

„Při srovnávání ale nesmíme zapomínat, že Biko skutečně neměl Evropany rád. V roce 1977 označil datum 1652 (kdy nizozemský koloniální úředník **Jan van Riebeeck** připlul do Afriky) za nešťastný mezník. Když byl během **procesu s BPC-SASO** (Černošský sněm – Jihoafrická studentská organizace) dotázán na svou ideologii, odkázal Biko na Inda v Durbanu a jeho utrpení. Dalo by to vykládat jako jisté popření rasového myšlení, ale stejně tak jako Bikova kritika bílých liberálů nebo skutečnost, že jako černochoy vnímal jenom ty s tmavší pletí.“

Kemp dodává: „V Oranii se soustředíme na kulturu a odkaz. Stoupenec Hnutí za černošské sebeuvědomění se bude přizpůsobovat obtížněji. Nesmíme ale zapomínat, že Biko žil v čase, kdy se rozlišovalo na základě barvy pleti, a nikoli kultury, s níž se člověk identifikoval.“

Průkopník

Volba Rampoua jako představitele Hnutí černošského sebeuvědomění nebyla náhodná, tento muž je totiž překvapivě dobře obeznámen nejen s Bikovými myšlenkami, ale také kontroverzní doktrínou apartheidu **Dr. Hendrika Verwoerda** a s činností tajné afrikánské skupiny **Broederbond**. Rampou mi připomněl, že Verwoerd byl tchánem průkopníka Oranie profesora **Carla Boshoffa staršího**.

„Černošská vládnoucí třída má šanci ohlédnout se a poučit se, jak mistři politiky z **Broederbondu** strategicky dosazovali Afrikánce na vlivné posty,“ říká Rampou.

Vyznal jsem se Rampouvi ze závisti nad Oranií, která se stává soběstačným městem.

Podle Kempa funguje „intencionální“ model fungování společenství jako dobře namazaný stroj. „V Oranii spolu žijí dělník i zaměstnavatel v jednotném společenství. Není tu neobvyklé,

když hospodyně bydlí ve stejné ulici jako lidé, pro které pracuje. Chodí spolu do kostela, na kulturní a společenské akce, potkávají se v restauracích a jejich děti spolu chodí do školy a přátelí se. Když zámožný člověk zasponzoruje školu, má z toho prospěch i zahradník, jehož děti chodí do stejné školy.“

Carel Boshoff ml. (foto: Paul Botes, M&G)

Co Rampou říká na afrikánské muže a ženy z Oranie, kteří nenechávají svou práci na někom jiném?

„Jestli chcete, říkejte si tomu bělošské sebeuvědomění. My černí bychom měli při pohledu na lidi, kteří si vyhrnou rukávy a dají se do práce, zblednout závistí. Všechno to jde zpět k tomu prohnanému stratégovi doktoru Verwoerdovi a Broederbondu... (už nefunkční) **Volkskas** bance... kukuřičným silům... to se musí těm chytrým Afrikáncům nechat,“ všímá si Rampou.

„Kultura závislosti“

Nakloní se ke mně se slovy: „A co my černí? Vládnoucí vrstva z nějakého podivného důvodu vštíplila našim lidem do hlavy kulturu závislosti. Podívej, můj otec pracoval za almužnu pro

ZAS [Zuid-Afrikaanse Spoorwee – Jihoafrické dráhy]. Povedlo se mu ale našetřit dost peněz, aby postavil dům dost velký pro celou naši rozšířenou rodinu. Můj otec se nikdy nenechal zapsat na pořadník na bydlení. Měl v sobě hrdost, pracovitost a důstojnost.“

Znovu vybízím Rampoua, aby porovnal oranijskou „intencionální“ komunitu s Bikovou výzvou: „Černoši, spoléhejte se sami na sebe!“ Rampou přivře oči a jeho myšlenky se vracejí zpátky do bouřlivých 70. let, kdy se Biko, Abram Tiro a mnozí další odtrhli od převážné bílého Národního svazu jihoafrických studentů (National Union of South African Students, NUSAS) a založili militantní, výlučně černošskou Jihoafrickou organizaci studentů (South African Students' Organisation, SASO).

Kolem nás probíhá stádo koz, které upoutá Rampouovu pozornost.

„Kozy se v Klipgat pasou bez pasáka. Proč? Protože jako oranijsí Afrikánci vědí, co mají dělat. Vědí, kdy se pást, kdy sejít do údolí napít se a kdy vrátit do ohrady přežvykovat.“

Rozdíl mezi současnou Oranií a Bikem spočívá v tom, že radikál černošského sebeuvědomění a jeho druhové sevřeli své řady v době politického útlaku černochoů bílou menšinou.

„Ale i tak, můžeme mít Afrikánci, který také kontaktuje mezinárodní instituce jako OSN, za zlé, že považuje pozitivní diskriminaci a politiku zvyšování podílu černých Jihoafričanů na ekonomice (Black Economic Empowerment, BEE) za protiústavní“?

Zodpovědnost za minulost

Domnívám se, že odpověď naleznou u Kempa. Když v roce 1991 došlo ke koupi území budoucí Oranie s myšlenkou na vytvoření afrikánské osady, její zakladatelé si už dobře uvědomovali, že Jižní Afrika vstoupila do éry, kdy budou menšiny muset převzít zodpovědnost za svou minulost (odkaz a dějiny), současnost (ekonomickou i kulturní) i budoucnost.

„To je první ze shodných bodů Oranie a Bikovy filozofie. Vědomí, že v zemi, kde nemáte politickou moc – ať už jako menšina či většina – se nemůžete spoléhat na vládu. Ekonomické příležitosti sobě i svým dětem musíte zajistit sami, bez ohledu na zákony, které to znemožňují; možnost požívat svobody ctít odkaz předků, bez ohledu na kulturní nesnášenlivost; a nakonec tak budete mít budoucnost – bez na ohledu na ideologie, které ji ohrožují.“

Zpět v Klipgat Rampou zdůrazňuje, že i jako černocho, který doufá vyzískat prospěch z pozitivní diskriminace a BEE, se člověk musí vžít do pozice Afrikánce z prostých poměrů, aby pochopil jejich rozhořčení a hlubší význam. Zároveň si ale stěžuje, že z BEE vytěžila jen hrstka lidí s politickými konexemi a pozitivní diskriminaci označuje za skrytý kádrovací mechanismus. „Rozhodně ne všichni černoši z těch programů měli prospěch.“

Rampou se vrací k dalšímu klíčovému bodu rozhovoru: jaké lekce by si černoši – vláda i národ – měli vzít z oranijského modelu 100% zaměstnanosti: „Vládoucí elita si nemůže dovolit to

nevidět... Říkáš, že oranijské hnutí intelektuálně i jinak **podporuje** náčelníka Sipiwa Mdledleho z **xhoské** komunity **Mnyameni**. Co kdyby se toho modelu chytila třeba Svobodná fronta plus (*Vryheidsfront/Freedom Front Plus*, FFP) nebo odborový svaz Solidarita (*Solidariteit*)? Co potom? Začne černošské politické vedení křížovat celou zemi, aby lidi vybízelo k odmítnutí organizačních schopností Afrikánců?“

Rampou mi připomíná, že jako odborář si je velice dobře vědom vysokého černošského podílu členstva převážně bělošské Solidarity.

Afrikánské schopnosti

Podle Rampoua ještě není pro černošskou elitu příliš pozdě, aby si zajistila afrikánské schopnosti, které mají tradici sahající až k časům založení Broederbondu.

„Jako bychom pokaždé, když Afrikánec z Oranie udělá krok vpřed, udělali dva - ale nazpět.“

Černoši by podle něj měli vytvořit něco po vzoru Broederbondu a čas od času pozvat erudované lidi jako je předák Oranijského hnutí Carel Boshoff ml., aby o afrikánské výzvě k soběstačnosti promluvili.

Po dotazu, zda je přes 1800 Afrikánců - mezi nimiž byl jedinou černou tváří autor těchto řádek - kteří se sjeli z celé Jižní Afriky na Hofmeyrovo kontroverzní turné Toeka, banda rasistů, Rampou zavře oči:

„Ne ne ne. Afrikánci se vždycky dokázali velice účinně postavit za vlastní lidi. Hofmeyr se za své výroky dostal pod palbu kritiky. Taky od něj odešli velcí sponzoři.“

„A lidé, kteří houfně přišli na jeho představení, to nedělali jako vyjádření souhlasu s jeho výroky, ale aby podpořili napadeného *boersuna*.“

Upřímně přátelští

Musím přiznat, že i ke mně, coby černošskému novináři obklopenému bělochy a běloškami, se Hofmeyrovi diváci chovali přívětivě a přátelsky.

Kemp listuje svým výtiskem *I Write What I Like*, a pak vyslovuje výzvu, aby si oranijsťáci Afrikánci odnesli poučení z podle jeho soudu hlavního Bikoova cíle - boje proti „stavu vnitřního odcizení.“ Tím má Biko v Kempově interpretaci na mysli kulturu nízkého sebevědomí, formu menší sebeúcty způsobené etnickou příslušností. „Biko to chápal jako největší překážku na cestě ke svobodě a uvědomoval si, že černošské společenství musí k dosažení prosperity nejprve nabýt svou hrdost. To ostatně platí i pro dnešní Afrikánce.“

Varuje před „selektivním“ zobrazováním části afrikánských dějin, jak ji ukazují ve školách, novinách, učebnicích dějepisu a v televizi. Kdyby je člověk měl jako zdroj informací, snadno by mu mohl uniknout přínos Afrikánců Jižní Afriky jako celé zemi, říká.

A lidi, kteří odpovídají Afrikáncům, že „to mají za apartheid“ Kemp varuje, že systematicky vynechávána není jen jejich historie. „Jsem si jistý, že Biko by se silně ohradil proti školnímu vykreslování historie jako apartheidu a průmyslové revoluce a vyloučení velice bohatých dějin kmenů Xhosů, Zuluů, Ndebele a Pedi.“

Kdyby, dodává Kemp, se okolnosti vyvinuly jinak, široké společenství národů by si uvědomilo, že Biko oslavoval africkou kulturní rozmanitost „namísto zaměření na jediný aspekt (rasu).“

„Rovnocenné podmínky“

„Možná by Biko dokonce vedl své společenství ke spolupráci s Oranií za rovnocenných podmínek, jako to dělá xhosijský náčelník společenství Mnyameni Siphiwo Mdledle,“ říká Kemp a opatrně ukládá svůj drahocenný exemplář *I Write What I Like* zpět do knihovny ve svém pokoji.

Kemp uzavírá s tím, že i po desetiletích platí Bikovo heslo ze 70. let: „Černoši, spoléhejte se sami na sebe!“

„Dnes, o 40 let později, v kulturně rozmanité Jižní Africe, kde dochází k potlačování menšin, se dá říct, že Bikova slova prorocky pasují i na naše současné podmínky: Afrikánci, spoléhejte se sami na sebe!“

Jde o upravený výňatek z knihy, kterou Johnny Masilela připravuje o městě Orania v Upper Karoo.

Článek Johnnyho Masilely **Black man, white man: you are both on your own** vyšel na stránkách jihoafrických novin *Mail & Guardian* 3. července 2015.